

RECENZJA osiągnięć naukowych Pani dr Moniki Krakowskiej

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych
w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach
prowadzonym przez Radę Dyscypliny Nauki o Komunikacji Społecznej
i Mediach Uniwersytetu Jagiellońskiego

1. Podstawy formalno-prawne sporządzenia recenzji

Podstawę prawną sporządzenia recenzji stanowi pismo Pani dr hab. Agnieszki Hess, prof. UJ, Przewodniczącej Rady Dyscypliny Nauki o Komunikacji Społecznej i Mediach Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 20 marca 2023 r., informujące o decyzji Rady o powołaniu mnie na recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach dr Monice Krakowskiej.

Recenzję sporządziłam w oparciu o wymagania prawne zawarte w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 – tekst ujednolicony).

Przygotowana przez Habilitantkę dokumentacja pod względem merytorycznym została, w mojej opinii, przygotowana rzetelnie. Pod względem formalnym występują drobne usterki, np. w zał. 5 w „Wykazie opublikowanych rozdziałów w monografiach naukowych” oraz w p. „Artykuły, nie zostały wymienione w pkt.1.2” numerowana jest także informacja o wkładzie w powstanie publikacji, co nieco utrudniło zorientowanie się co do faktycznej liczby publikacji Habilitantki.

2. Podstawowe informacje o wykształceniu i przebiegu pracy naukowo-badawczej dr Moniki Krakowskiej

Aspirująca do stopnia naukowego doktora habilitowanego dr Monika Krakowska jest absolwentką Uniwersytetu Jagiellońskiego na kierunku „informacja naukowa i bibliotekoznawstwo” oraz doktorem nauk humanistycznych w dyscyplinie: bibliologia i informatologia, który uzyskała również na Uniwersytecie Jagiellońskim (tytuł rozprawy doktorskiej: *Europejska przestrzeń edukacyjna. Nowe formy informacji*. Katowice: Uniwersytet Śląski, 2006). Od 1.10.2009 r. pracuje jako adiunkt w Instytucie Studiów Informacyjnych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (wcześniej jako wykładowca i asystent w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ).

3. Ocena głównego osiągnięcia naukowego (stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny – zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce)

Niniejsza recenzja obejmuje rozprawę dr Moniki Krakowskiej pt. *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście zjawiska epistemicznej bańki informacyjnej: propozycja nowej koncepcji*. (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2022. ISBN: 978-83-233-5134-4) , którą autorka monografii wskazała jako osiągnięcie naukowe będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Recenzentką wydawniczą jest prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata.

a) Ocena doboru problematyki monografii z perspektywy rozwoju dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach

Przyglądanie się człowiekowi w świecie informacji, w którym podejmuje on heterogeniczne aktywności i role, w którym na różne sposoby doświadcza interakcji z informacją i jej kontekstami, od kilka dekad stanowi przedmiot zainteresowań różnych dyscyplin naukowych. Znacząca część zainteresowań badawczych z tego zakresu rozwijana jest na gruncie nauki o informacji (ang. *information science*), która jest aktualnie częścią dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach w dziedzinie nauk społecznych. Autorka, prezentując przede wszystkim informatologiczny punkt widzenia, nie ucieka od faktu, że holistycznie ujęta perspektywa zachowań informacyjnych zdecydowanie ma

charakter interdyscyplinarny. Dr Krakowska umiejętnie łączy różne komplementarne teorie i koncepcje (np. ekologii informacji, ekologii behawioralnej człowieka, kognitywistyki, kultury informacyjnej, psychologii społecznej, psychologii emocji), które przenikają się w nauce o komunikacji społecznej i mediach, prezentując je w perspektywie ewolucyjnej, kognitywnej, afektywnej i społecznej (osadzonej w społecznych normach, wartościach, praktykach i relacjach).

„(...) w badaniach nad behawiorem informacyjnym nie jest wskazana obojętność na dokonania teoretyczne i empiryczne w innych naukach (Wilson 2018)” (Krakowska, 2022, s. 12). Habilitantka prowadzi więc wieloaspektową eksplorację natury zachowań informacyjnych. Interdyscyplinarność i wielość podejść do zachowań informacyjnych człowieka, pokazana przez dr Krakowską, wynika nie tylko ze skomplikowanej natury ludzkiej (kognitywno-afektywno-biologicznej i społecznej), ale także z nieustająco przeobrażających się (ewoluujących) przestrzeni informacyjnych, które stanowią kontekst wszystkich (uświadomionych i nieświadomych) działań informacyjnych. Z jednej strony obserwujemy jak człowiek przeobraża swoje indywidualne, małe tymczasowe informacyjne światy, jak i szerzej pojmowane (w wymiarze społecznym) przestrzenie i środowiska informacyjne. Z drugiej strony to właśnie owe miejsca wpływają na kondycję człowieka i jego sprawczość, np. gdy pozyskuje, kreuje, przetwarza i komunikuje informacje. Wszystkie wymienione perspektywy, ujęte w recenzowanej rozprawie, z pewnością wpływają na pełniejsze objaśnienie i lepsze rozumienie dynamiki przeobrażeń procesów komunikacji społecznej, a więc są ważne dla aktualnej kondycji i rozwoju dyscypliny.

b) Ocena sformułowania tytułu monografii

Dokonując oceny poprawności sformułowania tytułu monografii *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście zjawiska epistemicznej bańki informacyjnej: propozycja nowej koncepcji* autorstwa dr Moniki Krakowskiej stwierdzam, że został on sformułowany poprawnie. Tytuł jest spójny ze strukturą monografii. Co prawda, epistemiczna bańka informacyjna (zasadniczy cel rozważań w książce) została ujęta w tytule jako kontekst zachowań informacyjnych, jednakże podtytuł wyraźnie podkreśla nowość proponowanej przez autorkę koncepcji, na której ogniskuje swoje zainteresowania.

c) Ocena sformułowania celów monografii

„Zasadniczym celem rozważań przedstawionych w tej książce jest zaproponowanie nowego konceptu – epistemicznej bańki informacyjnej – stworzonego na potrzeby teoretycznych i empirycznych dociekań w obszarze zachowań informacyjnych. Koncepcja ta, charakteryzująca określone zjawisko w kontekście aktywności informacyjnych, poprzez wnikliwą analizę różnorodnych modeli, teorii i założeń ugruntowanych w interdyscyplinarnym ujęciu nauki o informacji, powinna otworzyć nową i szerszą perspektywę dla eksploracji zachowań informacyjnych” (Krakowska, 2022, s. 16-17). W założeniu Autorki zaproponowana koncepcja ma stanowić metateoretyczne spoiwo łączące różnorodne podejścia. Z tego założenia wyniknęły cele szczegółowe, zaprezentowane w rozprawie na s. 17-18, które daje się odnieść do dwóch głównych obszarów, tj. zachowań informacyjnych -cele od a) do c) oraz do przestrzeni i środowisk, w których zachowania informacyjne są podejmowane - cele od d) do f). Nie mam żadnych krytycznych uwag do zaproponowanych celów, uważam je za przemyślane i pozwalające na stopniowe nakreślanie i ugruntowywanie obszernego materiału zachowań informacyjnych zachodzących w różnych przestrzeniach indywidualnych i społecznych, aby z taką wiedzą czytelnik mógł przystąpić do lektury ostatniego (piątego) rozdziału poświęconego nowemu konceptowi epistemicznej bańki informacyjnej. Wszystkie te cele Autorka zrealizowała w swojej rozprawie.

d) Ocena struktury monografii

Monografia autorstwa dr Moniki Krakowskiej pt. *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście zjawiska epistemicznej bańki informacyjnej: propozycja nowej koncepcji* składa się z 5. rozdziałów, poprzedzonych wstępem i sfinalizowanych zakończeniem. Tekst podstawowy liczy 268 stron. Na pozostałych 66 stronach znajdują się spis treści, bibliografia (ok. 700 pozycji), streszczenie w języku angielskim, indeks nazwisk oraz spis rysunków.

Rozdział 1. (42 strony) oraz rozdział 2. (57 stron) odnoszą się do opisu i interpretacji wybranych kontekstów zachowań informacyjnych człowieka oraz interdyscyplinarnych perspektyw ich analizy. Rozdział 3. (42 strony) oraz rozdział 4. (44 strony) poświęcone są rozpoznaniu i próbie uporządkowania wielowymiarowych kontekstów, przede wszystkim przestrzennych, w których zachodzą zachowania informacyjne. Szczególną uwagę zwrócono na rolę zamkniętych i niedomkniętych przestrzeni informacyjnych. W rozdziale 5. (56 stron) znajdujemy prezentację nowej autorskiej koncepcji epistemicznej bańki informacyjnej.

Konstrukcję pracy rozprawy uznaję za harmonijną, logiczną i spójną, bardzo dobrze osadzoną w literaturze przedmiotu. Odzwierciedla ona, moim zdaniem, wszystkie przyjęte

zamierzenia. Ponieważ struktura monografii opisana została przez Habilitantkę zarówno we wstępie rozprawy, jak i w autoreferacie, ograniczę się do kilku uwag do niektórych części rozprawy.

e) Metodologia badań

We wstępie swojej monografii Autorka wskazała, pokrótce scharakteryzowała i przekonująco, moim zdaniem, uzasadniła zastosowane przez siebie metody badawcze, tj. metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, metodę przeglądu i krytyki literatury z danego zakresu (ang. *scoping literature review*, *scoping review*), technikę kuli śnieżnej (ang. *snowball sampling*), analizę pojęć i koncepcji (ang. *conceptual analysis*), oraz, dodatkowo, elementy metody porównawczej (ang. *comparative research*). Kandydatka do stopnia naukowego odwołała się do uznanych źródeł opisujących zaproponowane metody, co świadczy o dbałości Autorki o obiektywizm i wiarygodność zastosowanej procedury badawczej. Zdaniem Badaczki zadeklarowane metody zastosowane komplementarnie „pozwołyły na opracowanie i interdyscyplinarne ugruntowanie nowego pojęcia epistemicznej bańki informacyjnej” (s. 20), z czym w pełni się zgadzam.

Na docenienie, w mojej opinii, zasługuje bogate piśmiennictwo starannie przywołane w monografii (bibliografia zajmuje 42 strony). Habilitantka objęła szczegółową analizą literaturę informatologiczną z zakresu zachowań informacyjnych za lata 1990–2021. Jednak, jak pisze, „w rozprawie nie powielano różnorodnych ujęć i nie opisywano ponownie zagadnień, koncepcji lub modeli, które wielokrotnie były już prezentowane i dogłębnie wyjaśniane” (s. 15), co należy docenić.

Dobór metodologii, właściwie wskazanej i zastosowanej w monografii o interdyscyplinarnym charakterze, dowodzi dojrzałości badawczej Autorki. Metodologiczne aspekty postępowania badawczego oceniam pozytywnie.

f) Ocena merytoryczna pracy

W rozdziale pierwszym monografii Habilitantka zaprezentowała rozmaite podejścia do rozumienia i definiowania szeroko ujętych zachowań informacyjnych. – także praktyk i sposobów doświadczenia informacji. Jest to wspaniały materiał głęboko osadzony w specjalistycznej literaturze przedmiotu. Jednocześnie, jak zauważa sama autorka, z uwagi na bogactwo i wieloaspektowość stanowisk, istnieją coraz wyraźniejsze tendencje do integrowania różnych schematów. Za cenny wkład Habilitantki w porządkowanie obszaru

zachowań informacyjnych można uznać jej integracyjny model "Ogólny, zagnieżdżony schemat kategorii zachowań informacyjnych" (rys. 1., s. 64), który jest podsumowującą sugestią konceptualną, uwzględniającą różne wcześniejsze kategoryzacje. Za nadrzędne „parasolowe” koncepcje Badaczka uznała zachowania informacyjne oraz praktyki informacyjne, do podrzędnych typów zaliczyła pozyskiwanie informacji oraz doświadczanie informacji. Muszę jednak odnotować, że w strukturze rozprawy doświadczanie i pozyskiwanie znalazły się na innych poziomach strukturalnych - doświadczanie, obok zachowań i praktyk, na poziomach nadrzędnych, a pozyskiwanie na poziomie podrzędnym. Ponadto, biorąc pod uwagę rozdział trzeci, w całości poświęcony analizie kontekstu zachowań informacyjnych, za nieco mylące uważam włączenie słowa „kontekst” do tytułu rozdziału pierwszego „Zachowania informacyjne człowieka – wybrane konteksty”.

W rozdziale drugim Autorka skupia się na czterech wyselekcjonowanych paradygmatach tworzących teoretyczne ramy interakcji informacyjnych człowieka, uznanych za najważniejsze w dążeniu do opisanego swojej koncepcji epistemicznej bańki informacyjnej. W tym kontekście nie dziwi poświęcenie większej uwagi poznawczej (kognitywnej) perspektywie zachowań informacyjnych. W tym wnikliwym przeglądzie interdyscyplinarnych badań, także w odniesieniu do pozostałych perspektyw (ewolucyjnej, afektywnej i społecznej), wyraźnie widać podkreślone wcześniej przez dr Krakowską przenikanie się i uzupełnianie owych perspektyw, np. społeczno-kognitywnej, afektywno-poznawczej czy też behawioralno-ewolucyjnej. Pomimo faktu, że „indywidualizacja jednostek powoduje, że nie ma jednolitego schematu zachowań” (s. 126), propozycję ujęcia wielu skomplikowanych zależności w cztery paradygmaty, uzupełnione barierami, które bezspornie wpływają na wszelkie relacje człowieka z informacją, uznaję za zabieg naukowy ciekawy poznawczo, prowadzący do porządkowania i ugruntowania wiedzy dziedzinowej.

Elementy metaforycznie rozumianej geografii informacyjnej, w której zachodzą zachowania informacyjne grup i jednostek, są dla wielu badaczy atrakcyjnym przedmiotem zainteresowań. W rozdziale trzecim, poświęconym kontekstowi zachowań, w tym kontekstowi przestrzennemu, temporalnemu i społecznemu, Habilitantka pojęła się bardzo trudnego zadania wielowymiarowej analizy kontekstu i próby skategoryzowania tzw. konceptualnych geografii przestrzeni informacyjnych, na które składają się infosfera oraz informacyjny świat, środowisko, przestrzeń, pole, informacyjne horyzonty i krajobrazy, a dodatkowo tymczasowe miejsca informacyjne i małe światy. Te przestrzenne konstrukcje, jak pisze sama Autorka, „są często tylko w niewielkim stopniu rozróżnialne definicyjnie”(s. 168). Uznaję jednak, że przybliżenie polskiemu czytelnikowi tak różnorodnie analizowanego

na świecie kontekstu, może być bardzo inspirujące, szczególnie w obszarze nauki o komunikacji społecznej i mediach. Ponadto proponowana systematyka infosfery pozwala lepiej lokować autorską koncepcję epistemicznej bańki informacyjnej.

Rozdział czwarty poświęcono zjawiskom hermetycznych (zamkniętych lub niedomkniętych) przestrzeni informacyjnych - bańkom: filtrującej, epistemicznej i informacyjnej oraz komorze echa, w których często dochodzi do zamknięcia poznawczego, które uniemożliwia poprawne relacje jednostki z otoczeniem. Mimo pokusy pokazywania tych przestrzeni jedynie poprzez pryzmat zachowań patogennych, informacji nieprawdziwej, fałszu i manipulacji, informacyjnego ubóstwa, Autorka dostrzega także korzystne skutki tych przestrzeni dla jednostek, np. osiągnięcie dobrostanu emocjonalnego, unikanie negatywnych emocji, które wynikają np. z filtrowania i selekcjonowania informacji przez uznane autorytety.

W rozdziale piątym charakteryzowana jest epistemiczna bańka informacyjna (EBI) – autorski koncept Habilitantki. EBI zaprezentowana została poprzez wybrane koncepcje, teorie i modele skupione w czterech głównych perspektywach: ekologicznej, poznawczej, afektywnej oraz społecznej. Opiszana na 54 stronach autorska propozycja nie jest łatwa w odbiorze, dlatego pozwalam sobie na krótkie podsumowanie każdej z perspektyw.

Ewolucyjne determinanty tworzenia się EBI. Ich istota sprowadza się do tego, że zachowania informacyjne (ZI) są tu postrzegane jako ewolucyjnie wypracowany mechanizm dostosowywania się do środowiska informacyjnego, imperatyw przetrwania, który nakazuje jednostce mierzyć koszty i korzyści podejmowanych działań, także w odniesieniu do procesów afektywnych, kognitywnych i fizjologicznych. Chodzi o wypracowanie najkorzystniejszych aktywności, zdobycie optymalnych informacji, pozwalających uniknąć np. nadmiaru informacji, „Dlatego [jednostka] wytwarza EBI, która pomimo hermetyzacji daje szansę – poprzez epistemiczność – na zdobywanie informacji, jej przetwarzanie.” (s. 225). W perspektywie ewolucyjnej ważna jest także rola stale przeobrażającego się środowiska (naturalnego i informacyjnego), w którym człowiek doświadcza informacji; ZI zawsze zachodzą w jakimś kontekście – środowisku fizycznym społecznym czy kulturowym. Rutynowe i nawykowe praktyki podejmowane w nich przez człowieka oraz społeczne więzi pomagają utrzymać homeostazę człowieka ze światem i zrozumieć własne współistnienie. W modelu ekologicznym ważny jest komplementarny i zharmonizowany sposób współdziałania. Pozyskiwanie informacji poprzez działanie EBI tworzy „warunki do wytwarzania małych światów, w których charakterystyczne jest ubóstwo informacyjne”, co wpływa na stosowane praktyki i tworzenie wiedzy i pojmowanie świata.

Perspektywa poznawcza. W EBI mentalne reprezentacje wpływają na ZI. Powstające w ludzkim umyśle wewnętrzne obrazy świata zewnętrznego i jego komponentów ugruntowują się na aktualnych i przeszłych interakcjach i doświadczeniach ze światem informacji, przyczyniając się do kształtowania EBI (w tym np. dobrostanu emocjonalnego czy schematu ZI). Ten określony obraz rzeczywistości i światopogląd ekstrapolowany jest na całą społeczność i świat zewnętrzny (często w sposób nieuświadomiony). W celu zrozumienia i prezentacji, jak kształtowana jest EBI i jak funkcjonuje ona w społecznie konstruowanych przestrzeniach informacyjnych Habilitantka pokazuje procesy poznawcze realizowane w kontekście społecznym, wykorzystując schematy i teorie poznania wypracowane w psychologii społecznej. Człowiek pokazany jest jako proaktywny i adaptujący się do zmian opierając się na przekonaniu co do własnej skuteczności, co wpływa na jego motywacje, afekty i uczenie się (np. poprzez rozpoznawanie oczekiwań, obserwację zachowań i reakcji innych). Przyczynkiem do zrozumienia uczenia się i innych ZI są także zasoby pamięci sensorycznej i długotrwałej, np. „większość informacji nabytych i przechowywanych w pamięci długotrwałej jest zapożyczona ze wspomnień długotrwałych innych ludzi, zaś wiedza wytwarzana jest przez naśladowanie innych, gromadzenie informacji zmysłowe (słuchanie, mówienie, czytanie)” (s. 240). Dynamika wykorzystywania procesów kognitywnych w społeczności może być zahamowana lub zablokowana przez tworzenie się EBI. W wytworzonej epistemicznie bańce jednostka otrzymuje najczęściej informacje zgodne z jej subiektywną wizją rzeczywistości i potwierdzające wcześniejsze oczekiwania; nie musi wychodzić poza własną indywidualną przestrzeń informacyjną i subiektywną strefę komfortu. To zresztą tłumi potrzebę zdobywania przez nią informacji uzupełniających i doświadczania dysonansu poznawczego. Unikanie obciążenia poznawczego prowadzi do selektywnego zbierania informacji, wspierania tego, co jednostka już zna i w co wierzy, a więc do zamykania przestrzeni EBI.

Perspektywa afektywna. Emocje są nacechowane kulturowo i społecznie. Są podstawą procesów myślenia i podejmowania zachowań informacyjnych. Mogą przejmować rolę regulacyjną w procesach poznawczych i informacyjnych, być ich motywatorem lub blokadą. Pełnią funkcję ewolucyjną, pozwalającą dostosować się do zmieniających się uwarunkowań środowiska. „Rytualny charakter kreowania wspólnych emocji jest znamienym przejawem kształtowania interakcji społecznych w epistemicznych bańkach informacyjnych i może stanowić podstawę do analizowania ZI opartych na wzajemnych, emocjonalnych reakcjach społecznych, także uzależnienia jednostki od określonej grupy, z którą dzieli poglądy, nadaje sens rzeczywistości i kształtuje własną przestrzeń informacyjną”.

(s. 245). Na potwierdzenie tego, że emocje są konstruowane społecznie dr Krakowska przytacza różne naukowe teorie. Odnosi również emocje do koncepcji teleofaktywnej, traktującej emocje jako cele pojawiające się we wspólnie realizowanej praktyce informacyjnej. W bezpośrednim kontakcie ze sobą ludzie wnoszą różne wartości, także emocje. Ich „stany afektywne i emocje mają wpływ na sposób postrzegania, odczuwania doświadczania i rozumienia wzajemnych relacji i aktywności oraz kontaktu, w którym społeczność funkcjonuje” (s. 248). EBI (jako zamknięte przestrzenie informacyjne) silnie wykorzystują współzależność emocjonalną w wymianie społecznej, do czego nawiązuje m.in. model ekologii afektywnych zachowań informacyjnych. Stany emocjonalne jednostki są formą interakcji wewnętrznych struktur kognitywnych ze światem rzeczywistym, także poprzez epistemiczną BI. Stanowią rodzaj intuicyjnej odpowiedzi na określoną sytuację. W EBI mogą pojawiać się afektywne bariery wynikające z nadmiernych kosztów psychologicznych ponoszonych w procesach informacyjnych jednostki, co skutkuje obroną przed emocjami negatywnymi. W grupie ważne staje się afektywne odczuwanie wspólnego doświadczenia, bycia ze sobą, przeżywania tych samych kolektywnych emocji. Dążenie do dobrostanu emocjonalnego prowadzi do konstruowania zindywidualizowanej przestrzeni informacyjnej, często stanowiącej EBI. Jednocześnie dodatnia stymulacja poznawcza oraz korzystne afekty mogą niwelować lub poszerzać zamknięty obszar EBI.

Perspektywa społeczna. „Wspólnota wyraża się poprzez tożsamość społeczną” (s. 255). W teorii jest ona rozumiana np. jako samoświadomość członkostwa w grupie, procesy grupowe i wzajemne relacje. Dla tożsamości społecznej ważne są także procesy dyskryminacji międzygrupowej, które zakładają dostrzeganie pozytywnej odrębności własnej grupy i jednocześnie prezentowanie negatywnych przekonań i postaw wobec innych w otoczeniu (np. marginalizowanie i odrzucanie), co może być podstawą wytworzenia się EBI. W takiej zamkniętej przestrzeni pojawia się również zjawisko polaryzacji grupowej - przyjmowania przez grupę bardzo skrajnych stanowisk i postaw. Dostosowywanie własnych poglądów do tych skrajnych następuje często, gdy jednostka chce różnić się od przeciętnych, wydawać się lepsza, bardziej doświadczona, zgodna z oczekiwaniami grupy. Takie zachowania, które ulegają wspólnotowemu wzmocnieniu, prowadzą do przekonania, że wiedza i informacja w EBI są jedynymi właściwymi i poprawnymi. Socjologiczna koncepcja myślenia grupowego wzmacnia dążenie członków do jedynomyślności, silnego poczucia solidarności, podejmowania interakcji z jednostkami podobnymi do siebie pod względem wartości i przekonań, bez względu na fakty. Pozycjonowanie w grupie (pozycja społeczna) jest procesem dyskursywnym, pozycja staje się rolą w dyskursie i może wyjaśniać chęć

przebywania w EBI. Człowiek dąży do uczestnictwa w małych grupach o cechach normatywnych ze względu na atrakcyjność danego kolektywu, wzorce oczekiwań i potencjalne korzyści. W odniesieniu do koncepcji pozycjonowania oraz roli dyskursu w praktykach informacyjnych kształtujących EBI, Autorka kieruje uwagę na model codziennych praktyk, w którym jednostka nie tylko pozyskuje informacje, ale i ją dostarcza innym, wychodząc poza EBI, poszerzając własny horyzont i przestrzeń informacyjną. Włączenie procesów komunikowania do modeli ZI znacznie poszerza różnorodność ich możliwych schematów. W takim szerokim kontekście komunikacyjnym, obok jednostki funkcjonują również dostawcy, instytucje i inne podmioty danej społeczności, podlegające wzajemnym relacjom, które stają się motywatorami lub inhibitorami podejmowanych praktyk informacyjnych z czynnikiem afektywnym i kognitywnym. Generuje to kontekst do podejmowania przez jednostki sposobów reagowania i podejmowania decyzji. Inny model podkreśla wagę procesów zachodzących w umyśle jednostki, procesów przechowywania informacji w pamięci, które wpływają na doświadczanie i praktykowanie informacji. Te wielowymiarowe zintegrowane modele, uwzględniające różne atrybuty zachowań informacyjnych podejmowanych w codziennych praktykach, mają umożliwić zrozumienie epistemiczności bańki informacyjnej, która nie jest ukształtowana na trwałe.

Każdą z przedstawionych przez Habilitantkę perspektyw cechuje bogactwo szczegółowych odwołań do różnych teoretycznych koncepcji i modeli. Każda z perspektyw przyczynia się w odmienny sposób do wyjaśniania indywidualnych i kolektywnych ZI. Wymiary te wzajemnie się przenikają formując ewoluujący kontekst, który kształtuje zamykanie się i otwieranie EBI.

Niezwykle ciekawa i wnikliwie opracowana autorska propozycja nie jest jednak łatwa w odbiorze i w moim pojęciu wymaga jeszcze większej klarowności, gdyż można się tu pogubić. W opisywanych modelach zachowań Autorka dosyć daleko odbiega czasami od głównej osi rozważań, co zmusza czytelnika do samodzielnego poszukiwania wyraźniejszego związku z EB. W kilku miejscach wskazana byłaby większa kondensacja treści i skrócenie zdań, które są zbyt długie.

Z pewnością autorskiej propozycji EBI nie można uznać za skończoną, co zresztą sygnalizuje sama Autorka mówiąc o „wybranych determinantach” w tytułach rozdziałów charakteryzujących epistemiczną bańkę informacyjną. W żadnym wypadku nie umniejsza to jednak, w moim przekonaniu, doniosłości tego konstruktu dla rozwoju badań dziedzinowych. Koncepcja nie tylko włącza do polskiej literatury najnowsze globalne trendy w analizowaniu

ZI, ale także pełna jest prekursorskich pomysłów i inspiracji do eksplorowania nowych ścieżek i proponowania dalszych badań. W przypadku różnych modeli, autorka wyraża nadzieję, że mogą one „stanowić podstawę do wypracowania nowych ram teoretycznych i metodologicznych w celu rozpoznania procesów informacyjnych zachodzących w epistemicznych bańkach informacyjnych” (s. 266-267) czy „stanowić prolegomena do analizowania zachowań informacyjnych w epistemicznych bańkach informacyjnych” (s. 269).

f) Wartość naukowa monografii i jej wkład w rozwój dyscypliny nauki

W przedstawionej do recenzji książce często pada określenie „interdyscyplinarność. Termin ten Autorka rozumie jako „proces współdziałania, kształtowania wzajemnych zależności, grupowania podejść i koncepcji z różnych dyscyplin, pozwalający na komplementarne spojrzenie na badane zjawiska. Z pewnością tylko takie interdyscyplinarne, holistyczne podejście do zachowań informacyjnych człowieka w różnych przestrzeniach informacyjnych świadczy o unikatowości przedłożonego przez dr Monikę Krakowską osiągnięcia naukowego. Niezwykle interesujące i cenne jest dostrzeżenie i wyodrębnienie czterech zasadniczych perspektyw (ewolucyjnej, poznawczej, afektywnej i społecznej), popartych starannie dobranymi modelami i teoriami.

Praca skoncentrowana jest na społecznym wymiarze aktywności informacyjnej człowieka, jednostce funkcjonującej zawsze w jakimś lub zdecydowanie nakreślonym kontekście (ang. *person-in-context*). Idea człowieka zanurzonego w kontekście epistemicznej bańki informacyjnej czyni tę pracę interesującą i wartościową poznawczo, a więc i potrzebną. W mojej ocenie, podniesione przez Habilitantkę problemy otwierają nową przestrzeń badawczą na styku z wieloma innymi nowymi konceptami, np. konfliktów informacyjnych, ekosystemów informacyjnych.

Rozprawa jest ogromnym kompendium wiedzy dla kolejnych badaczy, którym wytycza dalsze kierunki refleksji teoretycznej i badań empirycznych.

Po zapoznaniu się z zawartością monografii nie mam wątpliwości, iż mamy tu do czynienia z książką istotną i wnoszącą znaczny wkład do nauk o komunikacji społecznej i mediach.

4. Ocena aktywności naukowej albo artystycznej realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej (art. 219 ust. 1 pkt.3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce)

Kandydatka wykazała autorstwo 38 publikacji po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w 2006 roku, w tym 1 monografii (oprócz monografii, wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe), za którą otrzymała nagrodę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich im. Adama Łysakowskiego w kategorii „prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym”.

Analiza rozdziałów w monografiach naukowych (16) oraz artykułów w recenzowanych czasopismach (9) wskazuje na dosyć czytelny rozwój naukowych zainteresowań Habilitantki. W pierwszych latach ok.2006-2014 Autorka eksploruje głównie tematykę cyfrowych przestrzeni informacyjnych, a przede wszystkim bada europejską przestrzeń szkolnictwa wyższego. W tym zakresie interesują ją zagadnienia najnowszych form komunikacji społecznej, np. wirtualne uniwersytety, biblioteki i laboratoria, różne formy e-komunikacji, wirtualnej mobilności, jako nowy wymiar relacji człowieka z informacją. Autorka systematycznie pogłębia badanie nowych cyfrowych środowisk informacyjnych (w tym również bibliotek cyfrowych, np. pod kątem modeli mentalnych i afektywnych ich użytkowników). Pokazuje zróżnicowane procesy i ich wpływ na zachowania informacyjne, przede wszystkim w edukacyjnej sferze szkolnictwa wyższego. Włącza tu także swoje zainteresowania związane z kształtowaniem kompetencji informacyjnych (*information literacy*), publikując z tego zakresu artykuły naukowe w języku angielskim wraz z zagranicznymi badaczami – uznanymi specjalistami w tej problematyce z wielu krajów europejskich. Część z tych zadań realizowana była w ramach międzynarodowych projektów (np. EMPATIC – *Empowering Autonomous Learning Through Information Competencies*). Podaję kilka przykładowych tytułów publikacji, które zaliczam do tej grupy - rozdziały w monografiach naukowych: *Information literacy education of pupils and students in Poland – diagnosis of the educational situation* (2008); *Nowe formy transferu wiedzy w wirtualnej rzeczywistości. Inicjatywy edukacyjne w Second Life* (2010); *Modele mentalne użytkowników bibliotek cyfrowych* (2012); *Wpływ modeli mentalnych i czynników afektywnych na kryteria oceny jakości bibliotek cyfrowych* (2013); *Wizualizacje modeli mentalnych bibliotek cyfrowych* (2014); - artykuły w recenzowanych czasopismach: *Enriching e-learning metadata through digital library usage analysis* (2007); *New forms of electronic tools in the information and communication, used for creating the European Higher Education Area and in e-learning development* (2008);

Information literacy in the Visegrad group countries: Literature and initiatives (2011); *Information behaviors and information literacy skills of LIS students: an international perspective* (2015).

Daje się zauważyć, że od ok. 2014 roku Pani dr Krakowska konsekwentnie podejmuje tematykę, która koresponduje bezpośrednio z tematyką recenzowanego wyżej osiągnięcia naukowego. Mogę tu wyróżnić dwie czytelne grupy zagadnień: 1. Przestrzeni informacyjnej, rozumianej jako tło (kontekst) aktywności informacyjnej ludzi, zarówno w świecie rzeczywistym, jak i cyfrowym oraz 2. Zachowań informacyjnych w bardzo wielu perspektywach. Habilitantka zainteresowana jest przede wszystkim rozpoznawaniem i definiowaniem subiektywnej przestrzeni informacyjnej jednostki, kreowanej przez tę jednostkę i konstytuowanej przez różnorodne czynniki (przestrzenne, czasowe, poznawcze, afektywne i społeczne). Do swoich badań wybranych aspektów (w skali micro) dołącza coraz to nowe obszary (np. teorię tymczasowych miejsc informacyjnych, tzw. *information grounds*, mentalnych reprezentacji przestrzeni informacyjnych u studentów, metody diagnozowania przestrzeni normatywnych, zachowań normatywnych, doświadczania informacji w różnych kontekstach, zachowań informacyjnych w sytuacjach kryzysowych, czynników afektywnych w zachowaniach ludzi – żeby wymienić tylko niektóre przykłady). Ta mozolna wieloletnia praca z pewnością powoli przygotowywała Habilitantkę do zmierzenia się z holistycznym i wieloaspektowym ujęciem zachowań informacyjnych w specyficznych przestrzeniach informacyjnych przedstawionym w ostatniej monografii.

Zwraca uwagę fakt, że Habilitantka publikuje swoje artykuły w uznanych (recenzowanych) periodykach reprezentatywnych dla dyscypliny, np. *Information Research*, *Journal of Education for library and Information Science*, *Education for Information* czy *Zagadnienia Informacji Naukowej*.

Kolejnym istotnym aspektem osiągnięć naukowych dr Moniki Krakowskiej jest Jej wysoka aktywność konferencyjna, która, w mojej ocenie, stanowi istotny wskaźnik dynamiki rozwojowej badaczki. W przypadku dr Moniki Krakowskiej od roku 2007 można odnotować 25 wystąpień konferencyjnych, z czego prawie połowa to konferencje zagraniczne, w tym prestiżowe konferencje *The Information Seeking in Context* (ISIC) oraz ECIL (*The European Conference on Information Literacy*) oraz konferencje międzynarodowe w Polsce. Ostatnie wystąpienia konferencyjne dr Moniki Krakowskiej przygotowane zostały we współpracy z uznaną specjalistką w zakresie informacji naukowej - dr Sabiną Cisek z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pragnę dodać, że w bieżącym roku 2023 dr Monika Krakowska jest jedną z głównych organizatorek, sekretarzem Konferencji oraz „invited panel speaker” (wraz z dr

Sabiną Cisek) bardzo dużej międzynarodowej konferencji z cyklu ECIL, która odbędzie się w Krakowie (<https://ecil2023.ilconf.org/>). Habilitantka była członkinią Komitetu Programowego konferencji z tego cyklu w roku 2013 i 2015 (odpowiednio w Chorwacji i Estonii), a także członkinią Komitetów Programowych innych międzynarodowych sympozyjów i konferencji w Irlandii, Turcji oraz USA. Ponadto należy do ISKO (International Society for Knowledge Organization) oraz International Institute of Informatics and Systemics (IIIS); Member ID no. 074506.

W mojej opinii konsekwencja i nierozpraszczenie się na różne poboczne tematy (co pokazałam wyżej) bardzo dobrze świadczy o dojrzałości badawczej autorki, która odpowiedzialnie podchodzi do swojej pracy naukowej.

Wskaźniki naukometryczne z pewnością nie są najlepszym miernikiem jakości pracy naukowej badaczy i ich rozpoznawalności, dają jednak pewien pogląd na dynamikę osiągnięcia przez nich wpływu w nauce. Indeks Hirscha według Web of Science oraz Scopus wynosi 4, według Google Scholar 8, sumaryczny IF według JCR zgodnie z rokiem opublikowania 1,761. Na dzień 24 maja 2023 r. podane przez Habilitantkę dane naukometryczne są już nieco wyższe niż uwzględnione w autoreferacie. Przybyło jedno cytowanie w Web of Science (łącznie 38), wzrosła też liczba cytowań w Google Scholar (z 233 do 256), co świadczy o ciągłym zainteresowaniu osiągnięciami Autorki. Biorąc pod uwagę Jej międzynarodową aktywność, rozpoznawalność i współpracę można być spokojnym o uznanie dorobku dr Moniki Krakowskiej w społeczności międzynarodowej zajmującej się badaniami sprawczości informacyjnej człowieka i przestrzeni informacyjnych, w których te interakcje zachodzą

5. Wniosek końcowy

Po zapoznaniu się z materiałami dostarczonymi przez Habilitantkę oraz dokonaniu analizy przedstawionych do oceny publikacji nie mam żadnych wątpliwości, iż Kandydatka posiada osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój nauk o komunikacji społecznej i mediach. Po pierwsze dlatego, iż od kilkunastu lat, w sposób systematyczny i konsekwentny, we współpracy z badaczami z kraju i zagranicy, rozwija interdyscyplinarne ramy teoretyczne dla zachowań informacyjnych i przestrzeni informacyjnych, ugruntowując ich miejsce w ramach subdyscyplin nauki o informacji. Po drugie dlatego, iż Kandydatka wykazuje się dojrzałością metodologiczną i swobodnie posiłkuje się interdyscyplinarnymi metodami badań, niezbędnymi do analizy i charakteryzowania zachowań informacyjnych ludzi i przestrzeni informacyjnych, w których funkcjonują. Holistyczna analiza,

wieloaspektowa eksploracja problemu, poszukiwanie zależności i powiązań pomiędzy koncepcjami i teoriami, odkrywanie wspólnych elementów warunkujących procesy informacyjne, dążenie do opracowania nowych wymiarów, spójnych teorii, precyzyjnej terminologii, nowatorskich kategoryzacji – to zasadnicze atrybuty dojrzałego warsztatu badawczego Habilitantki. Po trzecie, znaczący wkład w rozwój nauk o komunikacji społecznej i mediach, polega też na tym, iż Kandydatka podejmuje niezwykle ważny dla dyscypliny temat sprawczości informacyjnej człowieka, a Jej badania i monografia, stanowią oryginalne, i jak dotąd, jedyne w Polsce tak holistycznie i wielowymiarowo eksplorowane naukowe opracowanie tematu. Tym samym mają ogromny potencjał rozwijania kolejnych koncepcji i teorii, zarówno przez Habilitantkę, jak i innych badaczy.

Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzam, że dr Monika Krakowska spełnia wszystkie trzy ustawowe kryteria przyznania stopnia doktora habilitowanego określone przepisami Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. 2018 poz. 1668 – tekst ujednolicony) : 1) posiada stopień doktora; (2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój nauk o komunikacji społecznej i mediach; 3) wykazuje się istotną aktywnością naukową. Dlatego też postuluję, aby wniosek dr Moniki Krakowskiej stał się przedmiotem dalszych etapów procedowania komisji habilitacyjnej powołanej przez Radę Dyscypliny Nauki o Komunikacji Społecznej i Mediach Uniwersytetu Jagiellońskiego

Dodatkowo zgłaszam wniosek o wyróżnienie rozprawy wskazanej jako główne osiągnięcie Habilitantki.

Metodyczne Interesie